

Fritziya Braudt

II.

FRITHIOF BRANDT

23. Maj 1892—20. Oktober 1968.

Tale i Videnskabernes Selskabs Møde den 25. April 1969.

Af **F. J. Billeskov Jansen.**

Frithiof Brandt fødtes i Horsens den 23. Maj 1892, som Søn af Købmand J. H. Brandt og Hustru Marie Elisabeth Brandt, født Wiggers. Forældrene blev skilt efter faa Aars Ægteskab, og i 1900 giftede Brandts Moder sig med Sagfører Henning Hansen, der, som Brandt har erklæret, blev ham i Faders Sted; han tilegnede 1922 Stedfaderen sin Disputats.

Frithiof Brandts nye Hjem laa i Hovedstaden; i denne og dens Omegn skulde han befinde sig det meste af sit Liv. Han kom i Henrik Madsens Skole, der fra 1919 hed St. Jørgens Gymnasium. Han var blandt dem, der i Skoletiden fik varigt Indtryk af Lektor Th. A. Müllers Undervisning og Væsen. Han dedicerede 1929 sin Bog om Den unge Søren Kierkegaard »Til Historikeren Theodor A. Müller, der lærte mig at se«. Og i et Festskrift 1940 til Th. A. Müller skrev Brandt smukt om den store Pædagog, der for ham havde aabnet den tilgitrede Port til Aandens Rige.

1910 blev Brandt Student. Han studerede først Jura et Aar, men gav saa, tilskyndet af den senere Professor Anton Thomsen, hos hvem han fik Manuduktion, efter for sin egentlige Lyst, at studere Filosofi. Anton Thomsen nærede Forkærlighed for Filosofihistorien og havde Sympati for Hobbes, hvoraf han oversatte et lille Bind (1915); Linjer herfra kan føres videre til Brandt, som i øvrigt fulgte Forelæsninger hos Høffding, Kroman, Wilkens og Alfr. Lehmann. Allerede 1913, da der blev udskrevet en Prisopgave om »Schopenhauers Erkendelsesteori i dens Forhold til Kant«, indleverede den unge Filosofistuderende en Besvarelse, for hvilken der tilkendtes ham, hvad Kierkegaard i Enten-Eller (»Den Ulykkeligste«) kalder »et hæderligt accessit«. Bedømmerne anser, at »de to Filosofers Opfattelse af Aarsagsbegrebet og derigennem

af Erfaringsvidenskabens Forudsætninger er fortræffelig behandlet«. 1916 tog Brandt Magisterkonferens i Filosofi med den nyere Filosofis Historie som Speciale. Han lagde i disse og nærmest følgende Aar Grundlag for en bred Læsning, vistnok især i de ældre Filosofer. Han var Medlem af en Kreds af unge Begavelser, som kaldte sig *Taaren* – Navnet kan udtales med og uden Stød og giver da forskellig Mening! Tom Kristensen har fortalt, at Brandt fandt paa at gennemgaa Spinoza med ham og Kredens Jurist, O. A. Borom (Aabenhjertige fortællinger, 1966). Og Oluf Friis husker fra et Foredrag om den samme Filosof, hvor talentfuldt denne blev placeret i sit tidgivne Milieu. Over for Kammeraterne stod Brandt som den modne og midtpunktsøgende, med en naturlig Sluttethed og Fasthed i sit Væsen. *Taaren* florerede 1914–18. Efter Konferensen, 1916–19, ernærede Frithiof Brandt sig som Manuduktør til Filosofikum, og kom derefter, 1919–21, paa et toaarigt Studieophold i Paris. Han havde da et Stykke Tid forberedt den store Afhandling, som han 14. Februar 1922 forsvarede for Doktorgraden, *Den mekaniske naturopfattelse hos Thomas Hobbes* (1921; engelsk Udgave 1928). Brandt angriber sit Emne fra to Sider, den kronologiske Udvikling og Systemets Sammenhæng. Han er i det dobbelte Sigte utvivlsomt inspireret af Harald Høffdings Filosofmonografier, »Kontinuiteten i Kants filosofiske Udviklingsgang« (1893) og »Jean-Jacques Rousseau og hans Filosofi« (1896); med den sidste, der var kommet i en ny Udgave (1912), deler Brandt ogsaa det biografiske Synspunkt: det er Filsofihistorikerens Pligt at efterprøve, hvilken Betydning personlige Livsforhold kan have for en Filosofis Ideer. I sit Forord priser Doktoranden Ferdinand Tönnies' grundlæggende Monografi, der ligger parallelt med Høffdings Rousseau-Bog; 1. Udgave (1896) hed *Hobbes' Leben und Lehre*; 2. Udgave (1912) *Thomas Hobbes, der Mann und der Denker*. Filsofihistorisk fandt Frithiof Brandt her sin Metode, en Gang for alle.

Det er bekendt, at Thomas Hobbes modnedes sent til selvstændige filosofiske Studier. Han var o. 40 Aar, da han i Frankrig læste Euklid, og Geometriens deduktive Metode gik op for ham. I sit første Kapitel analyserer Brandt en lille Afhandling, som Tönnies har fremdraget og trykt; Brandt vil præcisere nøjere, hvor langt Hobbes paa egen Haand var kommet, før han lærte Galilei selv og hans Teorier om Bevægelse at kende. I de følgende Kapit-

ler gennemgaas Skridt for Skridt Hobbes' naturfilosofiske Udvikling, med særligt Henblik paa Forholdet til Descartes. Ud fra en kun delvis bevaret Korrespondance mellem Hobbes og Descartes gør Brandt skarpsindigt Rede for de to spekulative Fysikers forskellige Opfattelse af Stødets Teori; herunder den Konsekvens, hvormed Hobbes gennemfører den mekaniske Filosofis Princip, som faar saa stor Betydning for hans Opfattelse af Sanseprocesserne. Meget levende skildrer Brandt Descartes' Mistro, der straks er vakt; det er vist umuligt, skriver Descartes til Mersenne, at Deres Englænder og jeg kan have nogen Forbindelse »sans devenir ennemis«. De to Tænkere stod saa tæt ved hinanden i deres Opfattelse, f. Eks. af Lysprocessen, at det maatte føre til et Skænderi om Prioriteten dertil, og i et senere Brev kalder Descartes Hobbes en Mand »que je pense devoir mépriser à l'extrême«. Man kan tilføje, at dette kun er een af Tidsalderens mange bitre Stridigheder om videnskabelig Ophavsret; berømt er Leibniz' og Newtons Konflikt vedrørende Differential- og Integralregningen. Det er et vigtigt Træk af Tidens Lærdomshistorie, at Hypoteser publiceredes privat, i de Lærdes ivrige Korrespondance. Eller i deres personlige Møde. Hobbes afbrød sit Pariserophold for 1635–36 at rejse til Italien, hvor han i Firenze opsøgte Galilei; dennes Proces 1633 for Inkquisitionen havde gjort det stærkeste Indtryk paa Descartes og hele den parisiske Kreds, hvis centrale Person var Pater Mersenne. Efter Dommen over Galilei havde Descartes opgivet Udsendelsen af et Skrift, *Le Monde*, der bl. a. behandler de fysiske Fænomener. Det er Frithiof Brandts Resultat, at Hobbes »før Descartes' Essays udkom (1637) havde en idé om, at naturvidenskabens principer var bevægelsesprinciper, eller anderledes udtrykt, at naturfænomenerne skulde forklares ved bevægelse, samt at han var begyndt at undersøge bevægelsernes natur og forskellighed med særligt hensyn til den bevægelse, der bevirker sansningen, forestillingerne, etc.« (S. 163). Da Brandt er naaet frem til Hobbes' naturvidenskabelige Hovedværk *De corpore* (1655), fremhæver han med Rette Slægtskabet med Descartes; for dem begge gælder det, at de kun anerkender deduktiv Viden som filosofisk, sand Viden. For dem begge var Eksperimenter af sekundær Betydning. Men Brandt hævder dertil, at Hobbes paa »en ganske mærkelig og . . . sublim måde . . . begrænser den filosofiske erkendelse til at være den deduktive viden, *der angaar aarsager og*

virksomheder, saaledes at man ad slutningens vej (deduktivt) enten fra givne årsager . . . naar til viden om disse årsagers virksomheder, eller omvendt fra givne virksomheder af slutningens vej naar til viden om de mulige årsager . . . til disse virksomheder«. Brandt tilføjer, at denne Begrænsning af Filosofiens Begreb leder »ind i erkendelsesteoretiske overvejelser af stor finhed« (S. 241). Jeg tager nok ikke fejl, naar jeg i denne Bestemmelse af Filosofiens Omraade finder Frithiof Brandts personlige Tilknnytning til sin Disputats Emne.

14 Dage før Forsvaret af Brandts Disputats var Professor Kroman gaaet af, og i Maj Maaned afholdtes Konkurrence mellem fem doctores philosophiæ; der var eet bundet og to selvvalgte Emner; Brandt kaldte sine: »Hvad er Filosofi?« og »Identitets-kategorien«. Komitéen indstillede enstemmigt Brandt til Professoratet, som han da tiltraadte umiddelbart før sin 30 Aars Fødselsdag. Igennem 36 Aar var Brandt derefter en meget paaskønnet Professor, ikke mindst ved Filosofikum. Han besad en levende mundtlig Form og forstod med saglig Anskuelighed at gøre filosofiske Problemstillinger tilgængelige for nybagte Studenter. Han gik efterhaanden i Gang med at udarbejde egne Lærebøger. *Formel Logik* (1924; 5. Udgave 1944) meddeler med mønsterværdig Klarhed det foreskrevne Pensum. Høffdings »Psykologi« forblev længe det faste Grundlag for Undervisningen paa Universitetet. Som et Forarbejde til Fornyelse kan betragtes Brandts Oversættelse af William Mac Dougall: *Psykologi* (til Haases Haandbøger 1926). Han anbefaler den lille Bog som et moderat Udtryk for den da moderne Behaviourisme, som Brandt kalder Opførselspsykologien. Mere Klarhed over Brandts videnskabelige Stilling inden for Psykologien finder vi i et Bind, han redigerede sammen med Kaj Linderstrøm-Lang, *Videnskaben i Dag* (1944), hvori Frithiof Brandt skrev et Afsnit *Strømninger i vor Tids Psykologi*. Han pointerer her, at Behaviourismens Indflydelse nu er stærkt aftagende; han udtaler sig med sval Sympati om Gestaltpsykologien, men med Varme om »dynamisk Psykologi«, hvis Rødder han finder hos Hobbes og Spinoza samt, værd at bemærke, hos La Rochefoucauld, der »i sine stadig uovertrufne »Maximes« (1665)« afdækker én dybtliggende, ofte sig forklædende Drivkraft for alt Følelses- og Handlingsliv, ja for Tankelivet, nemlig *l'amour propre*. William Mac Dougall nævnes nu som den typiske Repræsentant

for moderne dynamisk Psykologi. To andre Retninger inden for samme, Psykoanalysen og Individualpsykologien, afspejler for Brandt Modsætningen mellem to Personligheder: Sigmund Freud og Alfred Adler. Som videre Udløbere af den dynamiske Psykologi behandles Wilhelm Diltheys og Eduard Sprangers aandsvidenskabelige Psykologi samt Ernst Kretzchmers Konstitutionspsykologi. I en Slutning faar Brandt Henry A. Murray's behovpsykologiske Undersøgelser med og giver til sidst som sin videnskabelige Trosbekendelse, at det der altid maa være Psykologiens højeste Maal er »en Klarlægning og Forstaaelse af selve Personligheden i dens Konkretion«.

Udarbejdelsen af Brandts egen store Lærebog, *Psykologi* (I–II, 1934–40; 2. Udg. 1943; 3. Udg. 1947–50) ligger mellem de to Datoer. I disse to Bind fremstilles Sansesapparatets Opbygning og Erkendelsens Former; et tredje lovet Bind, der maatte tage Problemerne om Følelsernes og Viljens Psykologi op til nærmere Behandling, kom aldrig. Brandts »Psykologi« er en pædagogisk Bedrift; men den er ufuldstændig, og det er vanskeligt deri at finde nogen Helhedsanskuelse. Højest værdifuldt er det store Kapitel om Fantasien, der kunde danne det psykologiske Grundlag for en Æstetik. Hvor Filosofien nærmer sig Kunsten, yder Brandt altid noget originalt.

Det spores ganske særlig under Brandts mangeaarige Beskæftigelse med Søren Kierkegaard. Han har her ikke, i hvert Fald paa Tryk, arbejdet med en stadig finere Bestemmelse af de Kierkegaardske Begreber og deres indre Sammenhæng. I populær Oversigtsform har han skitseret sin Opfattelse af Kierkegaards Filosofi som en Helhed; det er i Bogen *Søren Kierkegaard*, der udkom paa Dansk i Sverige og paa Det danske Selskabs Foranstaltning oversattes til Engelsk, Fransk og Tysk. Brandts videnskabelige Indsats ligger i Skæringslinjen mellem Kierkegaards Biografi og hans Forfatterskab, herunder ganske særlig de digteriske Partier.

En af de mest fængslende Bøger inden for dansk Litteraturhistorie var »*Den unge Søren Kierkegaard*. En række nye bidrag« (1929), der blev anmeldt med Tilslutning og Kritik; Forfatteren svarede villigt og endnu mange Aar efter kom Indlæg for og imod.

Brandts Opdagelse var en næsten forglemt Tidsroman af Henrik Hertz, »*Stemninger og Tilstande*« (1839), der af nogle i Samtiden blev kaldt »*Forstemninger og Stilstande*«. Og det er ogsaa en

noget stillestaaende Bog, hvor en midaldrende Herre forelsker sig i og sluttelig ægter sin tabte Ungdomselskedes Datter. Men denne lidet bevægende Handling afbrydes af nogle næsten livlige Kapitler, hvor en Gruppe Pensionatsbekendte diskuterer, ja endog afholder »Et Symposium«. Det er nu Brandts dobbelte Tesis, at Pensionatskliken skildrer en Virkelighed fra 1836–37, en Kreds der skulde bestaa af Forfatterne Henrik Hertz, H. C. Andersen, P. L. Møller, P. V. Jacobsen og Søren Kierkegaard, og at Delta-gerne i Kierkegaards Symposium, »In vino veritas« (i Stadier paa Livets Vei) har delvis samme Model som hos Hertz. Det kan ikke nægtes, at der er meget usikkert og konstrueret i Brandts udførlige Bevisførelse, ganske særlig med Hensyn til den vigtigste Del, Kierkegaards eventuelle Benyttelse af levende Modeller. Indvendinger af Hans Brix, Sejer Kühle og især K. Bruun Andersen (i Søren Kierkegaard og Kritikerne P. L. Møller, 1950), er særdeles bærekraftige. Derimod har Brandts Hypoteser vedrørende Hertz' Modeller mere for sig, ogsaa hvor det drejer sig om Kierkegaards Person. Overhovedet har de bredt skrevne Kapitler i Brandts Bog en Duft eller Em af København i 1830'erne. Her skriver en historisk-æstetisk Forsker beruset af sine Opdagelser; hans Begejstring forplanter sig til Læseren, der hele Tiden bare ønsker, at Forfatteren maatte have Ret! Brandt havde selv kendt Ungkarlekubbens Glæder – Kvinder var forment Adgang til »Taaren« – og han kan ses paa et Skovtursbillede med Kliken fra 1915 (Danske digtere i det 20. århundrede, II, 1966, 19); Brandt havde mange Forudsætninger for at skildre Medlemmer af et intellektuelt Broderskab!

Medens »Den unge Søren Kierkegaard« saaledes efterlader sin Læser ør og omtaaget af hvad dens Forfatter mener at kunne se, saa er Bogen om *Søren Kierkegaard og pengene* (1935), skrevet af Frithiof Brandt og Else Rammel, en sikker Gevinst for Forskningen, ikke blot til Tolkning af en Række Udsagn hos Kierkegaard, men ogsaa til Forstaaelse af en Guldalderforfatters økonomiske Ressourcer, specielt hans Forbindelse med Forlag. Skriftet er et mønsterværdigt Stykke Personal- og Forlagshistorie.

I det svenske Tidsskrift *Theoria*, som Brandt havde nær Tilknnytning til, udgav han bl. a. den meget vigtige Afhandling om Søren Kierkegaard og Mozarts Don Juan (1935); her fejrer Brandts Metoder Triumfer, idet han godtgør denne Operas dæmoniske

Betydning for Kierkegaards Liv, Tanke og Kunst. Med Rette er denne store Artikel genoptrykt i Brandts Bog, *Syv Kierkegaard Studier* (1962), der udgaves som Festskrift til hans 70-Aarsdag. I samme Bind findes nogle Undersøgelser over Portrætter, et af Frithiof Brandts Specialer. Jeg kan ikke afgøre, om han er berettiget til at finde Kierkegaards Portræt i en nogen Gruppe af Wilh. Marstrand, men jeg føler mig, med et Udtryk, som Brandt ynder, personlig overbevist om, at han ikke er det.

Det var paa Foranledning af Vilh. Andersen, at Frithiof Brandt blev betroet den vigtige Opgave, i Schultz Danmarkshistorie, at skildre *Aandslivet efter 1900* (VI, 1943). Han løste den paa ypperlig Maade; Hovedlinjer er trukket op og Enkeltpotrætter udført med Kunst. Centralt i Billedet staar Johannes V. Jensen. Overhovedet faar Digtningen rigelig Plads. Men der er ogsaa Rum for Naturvidenskaben og Humaniora, Tyvernes Livsankuellesdebat omkring Pladsen med de grønne Træer er skildret af et Øjenvidne. Ogsaa Kunstarterne er beskrevet; man aner allerede den fine Bog om Billedhuggeren *Axel Poulsen* (1947). – Det var helt naturligt, at Brandt blev dansk Redaktør af det værdifulde, men oversete Værk, *Vor Tids Kunst og Digtning i Skandinavien* (1948).

Nærmere paa sit eget Fag var Frithiof Brandt, da han, sammen med Hans Høffding og Jean Adigard des Gautries udgav *Correspondance entre Harald Høffding et Emile Meyerson* (1939); Brandt forsynede Udgaven med Noter og en Indledning, hvor han mindes sine Besøg hos Meyerson under Studieaarene i Paris.

1948 blev Frithiof Brandt Medlem af Videnskabernes Selskab. Han befandt sig vel i Selskabet, hvor han to Gange (1955 og 1963) holdt Foredrag om Søren Kierkegaard; i et tredje forelagde han sit interessante Skrift om *Formkolorisme* (1958), Summen af mange Aars systematiske Undersøgelser over Synopsien eller den visuelle Synæstesi, med særligt Henblik paa det Fænomen, at en Del Mennesker forbinder geometriske Grundformer med bestemte Farver. Professor Brandt har i denne Bog ydet en førstehaands Indsats, der burde komme den internationale Forskning til Gode. –

Frithiof Brandt følte sig uden Tvivl først og fremmest som Humanisten. Det var Filosofien som Humanist, han saa i sin Lærer Høffding (se Harald Høffding in Memoriam, 1932); det var »Personligheden i dens Konkretion«, han søgte baade i Filosofernes, Digternes og Kunstnernes Historie. Han var ikke Filosof i den

Forstand, at han følte sig forpligtet til at formulere en Mening om Filosofiens Grundproblemer. I en af sine »Maximer og Sentenser« (1948) siger han, at »Tanken piner sig ofte med et enten-eller, hvor naturen foretrækker baade-og« (Nr. 432). Han ejede Humanistens Tro paa det menneskelige, men ogsaa Misanthropens Foragt for de fleste Mennesker. I Forordet til »Den unge Søren Kierkegaard« understreger Forfatteren, at Metoden ligesom i Bogen om Thomas Hobbes er rent historisk. »Maaske er den tilstaaelse ikke malplaceret, at jeg hverken er hobbesianer eller kierkegaardianer, og aldrig har været nogen af delene, hvilket ikke udelukker følelsen af dyb gæld baade til objektivitetens og subjektivitetens filosof. At der under den historiske interesse skjuler sig en mere personlig, vil forhaabentlig, som den historiske sag uvedkommende, ligesaa lidt mærkes i denne bog som i den tidligere«. I denne strenge Opfattelse af Videnskaben genkender vi Brandts første Lærer i Filosofien, Anton Thomsen. Men den skjulte, personlige Glød slaar ud i Flamme i Ordene, som afslutter Syv Kierkegaard studier: »Søren Kierkegaard, det er inderligheden og lidenskab. Det sidste en sjælden forekomst paa dansk grund. Hans centrale ord er lidenskab. I strengeste forstand. Hvilket er noget andet end lidenskabelighed. »Lad andre klage over, at tiden er ond; jeg klager over, at den er ussel, thi den er uden lidenskab«. Hans lidenskab var ren flamme. Af den særlige art der fortærer sig selv uden at fortæres. Hvad andre danske har haft af passion, kan være respektabelt nok. Det tager sig dog ud som smaa eller mindre blus ved siden af hans baal. Selv brændte han op i tidlig alder, men hans aandsbaal lever uanfægtet videre. Tiltrækkende og frastødende. Ikke en tornebusk, men et tornekrat, evigt brændende som den legendariske busk. Vist nok til ikke ringe irritation for adskillige, der ikke rigtigt kan affinde sig med, at man ikke kan faa ilden slukket. Heller ikke bruge den til noget forstandigt.«

Disse Ord, hvori Kierkegaards Røst blander sig med Brandts, bør være de sidste.

Selskabet vil ære Frithiof Brandts Minde.